

#6 Perspectiva de pensament crític

Potenciar les capacitats d'anàlisi d'informació i per a la construcció de criteri propi, per aprendre a llegir les línies però també rere les línies. Afavorir la relació entre el pensament i l'acció.

“Sense pensament crític no hi ha educació. Sense pensament crític no hi ha cultura democràtica”. Així de contundent ho manifesta Antoni Santisteban, que defensa la formació del pensament crític com un pilar fonamental de l'educació i la formació dels ciutadans i les ciutadanes. Com avançava Morin (2001), hem de buscar que els alumnes tinguin el cap clar, no ple.

El pensament crític és un pensament interrogatiu (Torralba, 2019). És una actitud d'alerta, dubte i reflexió davant de qualsevol tipus d'informació i davant dels problemes socials locals i globals. També és la construcció i la revisió permanent d'uns criteris propis fonamentats en els coneixements socials i en els valors democràtics. Finalment, és una pràctica social quotidiana de diàleg, participació, apoderament i treball per la justícia global (Castellví, 2019).

La formació del pensament crític és un dels principals reptes de l'educació. Des de la didàctica de les ciències socials és especialment rellevant ja que ha de servir per resoldre els problemes de les persones i de la societat. Interpretar la història, la geografia, l'economia, la política o la justícia des d'una mirada crítica és un dels requisits fonamentals per seguir construint una ciutadania democràtica i responsable capaç de treballar per un futur compartit.

Tot i ser una competència curricular bàsica, la invitació al pensament crític en els llibres de ciències socials analitzats s'aplica de forma diferenciada en funció dels continguts (ICIP-ECP, 2017), contrastant i sospesant més els models del passat que no els del present. El pensament crític també és gairebé inexistent en les activitats: només un 4% dels exercicis demanen a l'alumnat que aporti la seva opinió personal.

La falta de formació en el pensament crític es fa evident entre els infants i joves tant en etapes d'educació obligatòria com post obligatòria, amb les dificultats de diferenciar fets i opinions, detectar mentides o formar opinió pròpia (Castellví, et al., 2019; Wineburg et al., 2016).

Una formació del pensament crític des de la infància es preveu clau per afrontar els nous reptes que ens planteja el present i el futur. És important partir de preguntes; contrastar fonts i preguntar-nos per la credibilitat d'aquestes; identificar intencions i ideologies en els textos i les imatges; fomentar el debat, la formació d'opinió personal i l'acció. Cal que ens preguntem: els continguts, les activitats i els enfocaments afavoreixen unes actituds reproductives i memorístiques o, per contra, animen els i les alumnes a pensar per sí mateixos?

Què podem fer?

- Partir de problemes socials rellevants
- Enfrontar diferents punts de vista i diferents opinions per elaborar arguments complexos
- Adquirir consciència del coneixement, la ideologia i els valors propis
- Redefinir les relacions de poder
- Treballar per l'apoderament i la participació social

Com ho podem fer?

- Començant les unitats a partir de preguntes
- Utilitzant fonts diverses que presentin discursos diferents
- Problematitzant definicions, conceptes i models aportats
- Investigant i reflexionant sobre els valors, les creences i el coneixement propis i de la societat
- Convertint els problemes socials locals i globals en els temes a partir dels quals treballar els continguts
- Transformant les relacions educatives
- Incrementant les activitats que demanin construcció d'opinió mitjançant dilemes morals, debats, diàlegs...
- Inclouent activitats que convidin a la presa de decisions i a l'acció en aspectes quotidians

#6 Perspectiva de pensament crític

A tall d'exemple

Imatge 17. Com qüestionar els relats oficials amb l'ús de les fonts i preguntes reflexives?

En el capítol sobre indústria, una doble pàgina sobre les multinacionals espanyoles presenta les empreses de l'Íbex 35. Tot i que les pàgines següents permeten reflexionar sobre l'explotació laboral i la debilitat de les legislacions per a protegir els treballadors, es troben a faltar, en aquesta doble pàgina, elements per a la reflexió sobre el paper de les multinacionals.

Apunta que les multinacionals s'posen un repte pels estàndards de drets laborals i regulacions ambientals.

Pregunta que permet relacionar el model de producció i d'oferta amb el model de consum.

7 Les multinacionals espanyoles del segle XXI

ESTUDI DE CAS

Les empreses multinacionals són les que tenen presència a diferents països. Duen a terme una estratègia global per obtenir el màxim benefici.

Compren les matèries primeres allà on els és més barat, localitzen les seves fàbriques en països on obtenen avantatges (econòmics, socials, fiscals, laborals, ambientals...) i venen els seus productes a qualsevol racó del món.

Les grans multinacionals es reparteixen arreu del món.

A CARACTERÍSTIQUES PRINCIPALS

Les característiques principals de les multinacionals són aquestes:

- **Dimensions:** acostumen a ser grans o molt grans.
- **Projecció geogràfica plurinacional:** la seva activitat es reparteix entre diferents països.
- **Organització:** les seves estructures organitzatives es troben molt descentralitzades.
- **Innovació:** inverteixen molt en R+D+I.
- **Màrqueting:** gasten molts diners en publicitat.
- **Plantilla:** el nombre de treballadors que fan tasques administratives és molt destacable.
- **Comerc:** bona part de la seva producció és per a l'exportació.

Encara que operen a diversos països, la seva seu i els seus principals directius es troben normalment al país d'origen.

R+D+i
Universitat de Lleida

ESTUDI DE CAS

C ELS CENTRES DE DISTRIBUCIÓ I LOGÍSTICA

Un centre de distribució és una infraestructura logística on s'emmagatzemen els productes que posteriorment seran distribuïts. Es caracteritzen pel fet de ser un complex sistema automatitzat on el disseny de l'espai, l'organització i la incorporació de la tecnologia permeten una ràpida i eficient distribució de les mercaderies.

Tota la producció, independentment del lloc on s'hagi fabricat, es rep als centres logístics per ser distribuïda arreu del món.

Un sistema logístic eficient s'ha de basar en aplicacions informàtiques que permetin la recepció de la comanda al centre de distribució i fer-ne, en poc temps, el lliurament.

Interior d'un centre de logística.

@ Amplia a la xarxa...

Per saber-ne més sobre com funciona un centre de logística del grup de moda Inditex, entra a: www.tiching.com/731206

D IMPORTANT GRUP DE MODA QUE DISTRIBUEIX ARREU DEL MÓN

Inditex és un dels grups de distribució de moda més importants del món, que va néixer el 1963 com una fàbrica de roba femenina.

Actualment, aquesta empresa de moda disposa de vuit formats comercials amb més de 6.460 botigues a 88 mercats dels cinc continents i està integrada per més de 128.000 professionals (de 130 nacionalitats i 45 idiomes de treball).

PRESENCIA INTERNACIONAL DEL GRUP INDITEX

Font: Inditex

1. Selecciona tres característiques d'una multinacional i assenyalala les raons de la teua tria.

2. Elabora una fitxa tècnica de dues empreses de l'ÍBEX 35 (nom de l'empresa, oficines centrals, projecció geogràfica, inversió en innovació, un exemple de màrqueting o anunci publicitari).

3. Cerca informació i explica com hauria de ser un centre de distribució i logística eficient i competitiu.

4. Comenta breument la presència internacional d'una multinacional com Inditex.

5. Com influeix en els consumidors que les botigues canviïn els productes setmanalment? Què opines d'aquesta pràctica?

B LES EMPRESES DE L'ÍBEX 35

L'Índex IBEX 35 (Índex Borsari Espanyol) és el principal índex de referència de la borsa espanyola i és elaborat per Borsas i Mercats Espanyols (BME). Està format per les 35 empreses que cotitzen a les quatre borses espanyoles (Madrid, Barcelona, Bilbao i València).

LES 35 EMPRESES DE L'ÍBEX 35 (10 DE FEBRER DE 2015)

Abengoa	Arcelor Mittal	Bankinter	Enagás	Gas Natural SDG	Indra Sistemas	Red Eléctrica Corporación
Albertis Infraestructuras	Banco Popular Español	Banco Bilbao Vizcaya Argentaria	Endesa	Grifols	Jazztel	Repsol
Acciona	Banco Sabadell	Bolsas y Mercados Españoles	Fomento de Construcciones y Contratas	International Airlines Group	Mapfre	Sacyr
Actividades de Construcción y Servicios	Banco Santander	CaixaBank	Ferrovial	Iberdrola	Mediaset España Comunicación	Técnicas Reunidas
Amadeus	Bankia	Distribuidora Internacional de Alimentación	Gamesa Corporación Tecnológica	Industria de Diseño Textil (Inditex)	Obrascon Huarte Lajri	Telefónica

130 Tema 5

Per acabar d'incloure la perspectiva de pensament crític es podria:

- Contrastar diferents fonts, mostrant persones de diferents empreses i incloent vídeos no corporatius amb visions diferents.
- Anar més enllà de la informació descriptiva i aportar elements per a la reflexió (impacte de les multinacionals en els efectes de la distribució desigual del treball i del comerç, en la utilització de paradisos fiscals, en l'explotació laboral, en el poder de decisió de les multinacionals enfront dels Estats) i/o contrastar visions favorables i crítiques sobre l'acció de les empreses de l'Íbex 35.

#6 Perspectiva de pensament crític

Imatge 18. Com transmetre la importància de qüestionar les fonts?

Aquesta activitat forma part d'una unitat didàctica que pretén treballar els refugiats i refugiades (què vol dir, què implica i quins posicionaments existeixen) a través de l'anàlisi de la informació que presenten els diferents mitjans de comunicació tenint en compte la fiabilitat, els silencis i buits, la manipulació, la denúncia i la diferenciació entre fets i opinions.

5. Silencis / buits

9. A continuació tens portades de diferents mitjans de premsa escrita del dia 17 de setembre de 2015. El dia anterior, a la frontera entre Sèrbia i Hongria la policia hongaresa va fer servir canons d'aigua i gasos lacrimògens contra els refugiats. Com tracta aquesta notícia cada un dels diaris en la seva portada?

9a) LA VANGUARDIA:

9b) EL MUNDO:

9c) EL PAÍS:

Font: www.nacion.com

15

9d) LA RAZÓN:

9e) EL PERIÓDICO:

9f) Quines diferències trobes en el tractament de la notícia entre els diaris?

Permet interpretar el problema dels refugiats des d'una varietat de mirades

Permet contrastar informacions, identificar intencions i ideologies en els textos.

Per acabar d'incloure la perspectiva de pensament crític es podria:

- Demanar la opinió personal sobre com rebre a les persones refugiades.
- Fer propostes de possibles accions respecte de l'acollida de persones refugiades.

Imatge 19. Com promoure debats des de la diversitat d'arguments?

El pensament crític requereix analitzar qüestions a partir de diferents perspectives. L'exemple seleccionat posa a debat la continuïtat de la Seguretat social mitjançant arguments interdisciplinaris, i dades i models que faciliten la comparació entre països.

#6 Perspectiva de pensament crític

Interdisciplinarietat: Reflexiona sobre l'Estat del benestar amb arguments històrics, de drets i econòmics

Convida a fer un debat sobre la seva sostenibilitat en el futur, plantejant dues posicions i demanant a l'alumnat que es prepari els arguments

Competències d'àmbit
C6, C7, C11, C12, C13

△ Personal sanitari es manifesta a Londres l'any 2011 per salvar el sistema de sanitat pública britànic (National Health Service). Sota el paraigua de la crisi econòmica, diferents governs europeus han emprat mesures per retallar els sistemes de sanitat pública dels seus països.

AC

2. Observa la fotografia. Coneixes manifestacions similars a Catalunya? Quines? I en altres països?

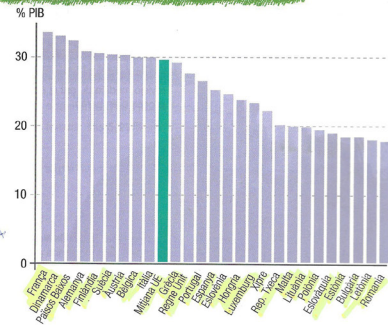
△ La Seguretat Social també dona prestacions d'invalidesa a minusvàlids i invidents. A la imatge, una dona cega creua el carrer amb l'ajuda del seu gos pigal.

La Seguretat Social

La despesa que es va destinar a Espanya a la protecció social el 2010 va representar el 25,7% del PIB. Els **apartats més importants de la despesa social corresponen a la vellesa, l'atenció sanitària i l'atur**, als quals es va dedicar l'any 2009 el 76,06% de tota la despesa en protecció social de l'Estat. Cal destacar la despesa destinada a la protecció de la tercera edat, que ha crescut molt en els darrers temps a causa de l'envelliment de la població i de l'augment de les jubilacions anticipades. La Seguretat Social intenta cobrir les necessitats econòmiques, de salut i d'oci de la gent gran, però les prestacions sovint són insuficients.

Pel que fa a les prestacions sanitàries, cal dir que la protecció de la salut es reconeix com un dret fonamental de les persones en la Constitució (article 43). Això significa que ningú no pot quedar exclòs de l'atenció sanitària. Actualment, a causa de l'envelliment de la població espanyola, les persones grans són les principals receptors de la despesa sanitària, una despesa que a Espanya supera, de mitjana, els 900 euros anuals per persona. Finalment, la resta de prestacions i accions protectores de la Seguretat Social es dediquen a qüestions com l'atur, la invalidesa, la protecció de la família i les persones en risc d'exclusió social, entre altres.

Despesa en prestacions socials a la UE

AC

3. Observa el gràfic. Hi pots observar alguna relació entre el percentatge de despesa en protecció social i el nivell de riquesa dels diferents països?

Activitats de comprensió

- Explica amb les teves paraules què és la Seguretat Social.
- Quins tipus de prestacions atorga la Seguretat Social? Quin és el motiu que les partides més grans estiguin dedicades a la vellesa i a l'atenció sanitària?
- A Espanya, l'entitat que gestiona les prestacions econòmiques més importants del sistema de seguretat social és l'Institut Nacional de la Seguretat Social (INSS). Busca informació sobre el seu funcionament i les seves competències.
- Quins països de la UE gasten més en protecció social (% del PIB)? Esmenta la posició que ocupa Espanya en aquesta classificació. Quin país ocupa la primera posició i quin l'última?

Treballem el pensament social

Les prestacions de protecció social són una eina fonamental de l'estat del benestar, és a dir, del conjunt de polítiques que han permès consolidar en la nostra societat un conjunt de serveis socials amb caràcter universal. Aquestes prestacions, que garanteixen unes condicions de vida adequades a la població, s'han començat a posar en qüestió arran de la crisi econòmica dels darrers anys. Fins i tot països amb un estat del benestar tan consolidat com Holanda han plantejat substituir-lo per un model de «societat participativa».

Organitzeu un debat a classe sobre la sostenibilitat de l'estat del benestar i quines mesures caldria prendre per mantenir-lo.

Dividiu la classe en grups de 4 persones. Cada grup tindrà un secretari o secretària que s'encarregarà de prendre nota dels arguments. El professor o professora actuarà com a moderador i serà l'encarregat d'establir l'ordre i assignar els torns de paraula.

La meitat dels grups han de defensar les mesures de l'estat del benestar i la importància d'assegurar la seva continuïtat, especialment en èpoques de crisi econòmica. L'altra meitat han de defensar que es tracta d'un model que es va desenvolupar un cop acabada la Segona Guerra Mundial i convé revisar-lo, encara que això suposi replantejar algunes prestacions. Abans d'iniciar el debat tingueu en compte aquests consells:

- Busqueu **arguments sòlids**, ben contrastats i que pugueu defensar amb dades i evidències. Trobareu molta informació sobre l'estat del benestar i la crisi a Internet, però cal que tingueu en compte la **credibilitat de la font** que hàgiu consultat.
- Potser us tocarà defensar una posició que no és la vostra personal. Hauréu de fer ho de la manera més seriosa possible.

Al final del debat, i després de les intervencions de cada grup, els secretaris han de fer una **síntesi breu** de tots els arguments que els seus grups han aportat al debat. Un cop feta aquesta síntesi, caldrà que decidiu, amb l'ajut del professor o professora, quina **posició ha estat més ben defensada**, per tant, quins grups han estat més convincents.

L'ACTIVITAT ECONÒMICA

△ Des del 2009 la crisi econòmica ha fet que els governs es plantejessin mesures per retallar les prestacions socials, com el copagament sanitari o el pagament parcial de les receptes de medicaments.

Els Estats Units

No tots els països desenvolupats gaudeixen d'un sistema de seguretat social similar al de la majoria de països de la Unió Europea. Als **Estats Units**, per exemple, la cobertura sanitària va a càrrec d'asseguradores privades que no tothom es pot permetre. Recentment, el president Barack Obama va impulsar un pla de reformes destinat a implantar una assegurança mèdica obligatòria per a tothom. La reforma va topar amb la resistència dels sectors polítics més conservadors.

△ Barack Obama participa en una campanya de vacunació contra la grip l'any 2009.

Per acabar d'incloure la perspectiva de pensament crític es podria:

- Mostrar models de gestió dels serveis socials més diferenciats (Estats sense SS, i també Estats amb major cobertura de serveis socials).
- Incloure activitats que facin entendre a l'alumnat que són agents de canvi i que estiguin enfocades al compromís amb el futur i a l'acció.

Per saber-ne més...

Cassany, Daniel (2006). *Rere les línies*. Empúries: Barcelona.

De Alba, Nicolás; García-Pérez, Francisco F. i Santisteban, Antoni (2012). *Educar para la participación ciudadana en la enseñanza de las ciencias sociales*. Sevilla: Díada Editora.

Santisteban, Antoni (2017). Educació política i mitjans de comunicació. *Perspectiva Escolar* 395, 12-16.